

poruka otkupljenja, ona je *kratko evanđelje* jer govori o Kristovoj pobjedničkoj snazi.

U zadnjim poglavljima četvrtoga dijela svoje studije o Mariji Scheffczyk promatra događaje u Fatimi kao poziv na štovanje Marijina Srca. Autor ukazuje na različite oblike štovanja Marijina Bezgrešnoga Srca koje će, prema svjedočanstvu fatimskih vidjelaca, na koncu pobijediti. Obrise Fatimske poruke Scheffczyk vidi, što je jako važno za ispravno razumijevanje ukazanja, u punom sjaju u kontekstu proročkog značenja. Tu poruku Marija priopćava djeci, a to nije slučajno budući da se u Crkvi od najstarijih vremena Mariju držalo proročicom te ju se priznaje Kraljicom proroka. Fatimska poruka pripada proroštvima koja se i nakon opadanja biblijskog proroštva dalje događaju u Crkvi te koja joj se ustrajno daruju kao karizme. U Fatimskoj poruci Marija kao proročica preko djece upravlja pogled na naše vrijeme koje govori potresnim riječima i djelima te pokazuje put za premošćivanje nedaća koje ovo vrijeme nosi sa sobom.

Na koncu možemo biti radozni i zahvalni što uz mnoge marijanske i mariološke studije na našem jeziku imamo i ovu vrijednu studiju. U njoj je Leo Scheffczyk jasno i nedvosmisleno ocrtao sve ono bitno o Mariji, od biblijskih temelja, predaje, pobožnosti, pa

sve do Marijinih ukazanja i teološkog tumačenja poruka tih ukazanja te pokazuje da Djevica Marija pripada srcu katoličke teologije. Posebno je dragocjeno njegovo čitanje Fatimskih poruka, čiju smo stotu obljetnicu ukazanja slavili 2017. godine kada je ova knjiga i ugledala svjetlo dana na hrvatskom jeziku. Nema sumnje da će ova studija biti iznimno dragocjena polazna točka za proučavanje mariologije i marijanske pobožnosti te da će doprinijeti produbljivanju vjerničkog razmatranja naše i Kristove Majke, a to znači i dublje poniranje u otajstvo Krista i njegove Crkve.

Hrvoje KALEM

KNJIGA O BIBLIJSKIM MJESTIMA I PORUCI KOJU NOSE

Božo LUJIĆ, *Tragovima biblijskih prostora i događaja: Biblijsko-teološki i povijesno-arheološki uvidi i poruke* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2016.), 442 str.

Godine 2016. iz tiska je izašla knjiga profesora Bože Lujica u izdanju Kršćanske sadašnjosti u Zagrebu naslovljena *Tragovima biblijskih prostora i događaja: Biblijsko-teološki i povijesno-arheološki uvidi i poruke*. Knjiga govori o Svetoj Zemlji i radi se u neku

ruku o nastavku ranije napisane knjige Bože Lujića koja je bila svojevrsan vodič po Svetoj Zemlji i bila naslovljena *Božji tragovi: Biblijska mjesta i događaji*. No, možda bi ispravnije bilo reći da ova knjiga nije nastavak, nego „nova, sustavno napisana knjiga, koja je pokušala otkloniti uočene nedostatke u prethodnoj i dati posve nove poglede na biblijska mjesta i događaje“, kako i sam autor u uvodu ističe.

Knjiga je podijeljena u sedam poglavlja. Prvo poglavlje govori o povijesti Izraela, i to od predmonarhijskog razdoblja pa sve do osnutka države Izrael. Drugo poglavlje govori o zemljopisnom okviru biblijskih mjesta te važnosti prostora za razumijevanje biblijske poruke, kao i o klimi Svete Zemlje. Treće poglavlje bavi se glavnim religijama koje se mogu naći u Svetoj Zemlji: židovstvom, islamom, kršćanstvom, Druzima te Bahaji religijom. Četvrto poglavlje zauzima velik dio knjige (od stranice 70 do 208) i govori o Jeruzalemu i njegovoj okolici. Donosi se opis povijesti Jeruzalema, zatim Hrama, te važnih mjesta u Jeruzalemu: hramskog prostora, mjesta Isusova groba i uskrsnuća, mjesta posljednje večere, crkve Marijina usnuća, zatim crkve Petrova zatajenja Isusa, mjesta Isusove osude, bazena Bethesda, Getsemanskog vrta, crkve Očenaša te mjesta Isusova uzašašća na

nebo. Poglavlje također govori o Betaniji, Ain Karemu te Cezareji na moru. U petom poglavlju (str. 211-267) obrađuju se mjesta u Betlehemu i okolici: bazilika Isusova rođenja, pastirske poljane, Rahelin grob, Hebron, Mamre, Beer Šeba, Gaza. Šesto poglavlje (str. 269-313) donosi opis Jerihona i okolice: mjesta Isusova krštenja, njegove kušnje, govori o Kumranu, En Gediju, Masadi te Sodomi i Gomori. Posljednje poglavlje (str. 315-426) donosi opis mjesta u Samariji i Galileji, i to Šekema, Megida, Haife, Naina, brda Tabora, zatim Nazareta. Opisujući Nazaret, donosi se prikaz crkve sv. Josipa te bazilike Navještenja. Uz to, ovo poglavlje donosi i opis sljedećih gradova i mjesta: Magdale, Kafarnauma, Kane Galilejske, Tabge, brda Blaženstava, Cezareje Filipove, Betsaide, Korozaina, Tiberijade, Zefata te Akkoa.

Na kraju autor donosi popis najvažnije literature, kazalo svetih mjesta te izvore slikovnih priloga i sadržaj.

Knjiga Bože Lujića *Tragovi ma biblijskih prostora i događaja: Biblijsko-teološki i povijesno-arheološki uvidi i poruke* još je jedna u nizu knjiga kojima se želi približiti Sveta Zemlja i njezini zemljopisni prostori. Uz to ova knjiga opisuje i događaje iz biblijske povijesti te ih teološki uokviruje u dotični prostor.

Pristup autora je narativan,

što se posebno vidi u povijesnom dijelu koji je poprilično opširan. Uz narativno opisivanje biblijskih prostora, autoru je važna i poruka, koju donosi nakon gotovo svakog podnaslova.

Sam raspored knjige je jako dobar. Prvo se donosi povijest, onda zemljopisni opis, a nakon toga pregled najvažnijih religija dominantnih na tim prostorima. A onda slijedi opis mjesta koja su povezana prije svega s Novim, a onda i sa Starim zavjetom.

Zanimljivost ove knjige je i u tome što se ne radi o „klasičnom“ hodočasničkom vodiču po Svetoj Zemlji. Ova knjiga nije prije svega vodič, nego tkanina teologije, povijesnih podataka te pouka i poticaja za osobno razmišljanje o mjestima koja su povezana s poviješću spasenja. Ne opisuju se samo mjesta nego se opisuju i objašnjavaju biblijski događaji vezani uz dotična mjesta. Djelo nije, dakle, „klasični“ vodič, što potvrđuje i opisivanje gradova koji nemaju veliku hodočasničku važnost i u koja hodočasnici uglavnom ne odlaze, poput Beer Šebe i Gaze. To je još jedna potvrda da je knjiga i teološko razmišljanje o mjestima i događajima iz spasenjske povijesti. Potvrda tome su i opširni opisi nekih mjesta koja se ne obilaze jer se njihova lokacija ne zna (poput Sodome i Gomore).

Knjiga je jako informativna i dobra, ali više kao teološko pro-

mišljanje, a manje kao „klasični“ hodočasnički vodič po Svetoj Zemlji. Bit će možda od veće koristi onima koji se vrate s hodočašća kući nego onima koji nekoliko dana borave u Svetoj Zemlji i tamo je u jutarnjim ili večernjim satima žele prelistavati. Razlog tome je teološki pristup i želja da se svatko osobno susretne s porukom dotičnog svetog mjesta. A to nije moguće na brzinu (u ranim jutarnjim ili večernjim satima) pripremajući se za cjelodnevni obilazak svetih mjesta.

Svaka želja i nastojanje da se Sveta Zemlja približi što širem krugu ljudi hvalevrijedni su i dobri – a još više želja i nastojanje da se poruka Riječi Božje približi ljudima kako bi ona zaživjela u srcima i ostvarila se u djelima. Stoga je knjiga velik doprinos nastojanju rasta kraljevstva Božjeg na zemlji.

Darko TOMAŠEVIĆ